

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Maczák Ibolya

„Nem lopjuk azt, amit örökségül vettünk a mi régi atyáinktól”

Kompilálás és excerpálás a magyarországi barokk kori prédikációkban

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Piliscsaba

2008

1. Kitézött kutatási feladat, a források alapadatai

Dolgozatomban a 17–18. századi, nyomtatott, magyar nyelvű barokk prédikációk szövegalkotási módját vizsgáltam főként a kompiláció, illetve az ars excerpenti érvényesülésének szempontjából. Ez utóbbit jegyzetelésként, előbbit a régi irodalom kutatásának terminológiájával összhangban összeszerkesztésként értelmeztem, azaz egyfajta szövegalkotási technika, az egy vagy több szövegből létrehozott újabb szöveget alakító folyamat, illetve az ily módon létrejött új szöveg megnevezésére használtam. Mivel az ilyen módon írt művek esetében Hargittay Emil szavai szerint „a szerzői novum nem a saját fogalmazású »új gondolatok« közlésében keresendő, hanem a szöveg kialakításának, megfogalmazásának módjában, a szöveg átstrukturálásának, a kompiláció technikájának érvényesülésében.” Dolgozatomban azt vizsgáltam, hogy a már elemzett történelmi és kulturális környezetben tevékenykedő, adott eszközök segítségével forrásanyagra lelő, illetve azt kiválasztó szerzők műveiben miként mutatható ki jegyzetelés, excerpálás.

Írásomban a következő forrásokban igazoltam szó szerinti szövegátvételt:

SZERZŐ	MELY ALKALOMRA/CÍM
Alexovics Vazul	Szent István első vértanú napjára
Bernárd Pál	Úrnapra
Csúzy Zsigmond	Sextagesima vasárnapra
Egyed Joákim	Szent Péter és Pál apostolok napjára
Illyés András	Pünkösdi napjára (1.)
Illyés András	Pünkösdi napjára (2.)
Illyés András	Pünkösdi napjára (4.)
Illyés András	Pünkösdi napjára (3.)
Illyés András	Szent László napjára (1.)
Illyés András	Szent László napjára (2.)
Illyés András	Szent László napjára (3.)
Illyés István	Egyház napjára
Illyés István	Nagy-péntekre (1.)
Kelemen Didák	Ádvent első vasárnapjára
Kelemen Didák	Böjt negyedik vasárnapjára

Kelemen Didák	Nagypéntekre (2.)
Kelemen Didák	Úrnapra
Stankovátsi Leopold	Vízkereszt utáni ötödik vasárnapra
Tyukodi Márton	<i>A tiszta életű Joseph patriarcha...(7.)</i>

A fenti anyagot kiegészítve olyan forrásokra is utaltam, amelyekben nem igazolható teljes mértékben a közvetlen forráshasználat, de amelyek egyik vagy másik forráscsoporthoz, szövegalkotási eljáráshoz szorosan kapcsolhatók:

SZERZŐ	MELY ALKALOMRA/CÍM
Berényi István	Úrnapra
Farkas Lajos	Úrnapra
Pázmány Péter	Pünkösöd utáni ötödik vasárnapra
Tagányi Béla	Úrnapra

Állításaimat összesen – azaz a forrásszövegeket és a belőlük létrehozott új beszédeket is ide számítva – negyvenegy forrás összefüggéseit bemutatva igazoltam:

SZERZŐ	MELY ALKALOMRA/CÍM
	<i>Makula nélkül való tükör</i>
Alexovics Vazul	Szent István első vértanú napjára
Berényi István	Úrnapra
Bernárd Pál	Úrnapra
Csúzy Zsigmond	Sextagesima vasárnapra
Egyed Joákim	Szent Péter és Pál apostolok napjára
Farkas Lajos	Úrnapra
Illyés András	Pünkösöd napjára (1.)
Illyés András	Pünkösöd napjára (2.)
Illyés András	Pünkösöd napjára (4.)
Illyés András	Pünkösöd napjára (3.)
Illyés András	Szent László napjára (1.)
Illyés András	Szent László napjára (2.)
Illyés András	Szent László napjára (3.)

Illyés István	Egyház napjára
Illyés István	Nagypéntekre (1.)
Káldi György	Aprószentek napjára
Káldi György	Pünkösöd napjára (2.)
Kelemen Didák	Ádvent első vasárnapjára
Kelemen Didák	Böjt negyedik vasárnapjára
Kelemen Didák	Nagypéntekre (2.)
Kelemen Didák	Úrnapra
Lépes Bálint	<i>Az halandó és ítélletre menendő tellyes emberi nemzetnek Fényes Tüköre</i>
Pázmány Péter	Ádvent első vasárnapjára
Pázmány Péter	<i>Kalauz</i>
Pázmány Péter	Nagypéntekre (1.)
Pázmány Péter	Pünkösöd utáni ötödik vasárnapra
Pázmány Péter	Pünkösöd napjára
Pázmány Péter	Pünkösöd utáni 24. vasárnapra (2.)
Pázmány Péter	Quniquegesima vasárnapra
Pázmány Péter	Szent István első vértanú napjára
Pázmány Péter	Szent Márton napjára
Pázmány Péter	Szent Péter és Pál apostolok napjára
Pázmány Péter	Úrnapra (1.)
Pázmány Péter	Úrnapra (2.)
Pázmány Péter	Vízkereszt utáni ötödik vasárnapra
Stankovátsi Leopold	Vízkereszt utáni ötödik vasárnapra
Stanyhurst, William	<i>Dei immortalis in corpore...</i>
Tagányi Béla	Úrnapra
Telegdi Miklós	Nagypéntekre
Tyukodi Márton	<i>A tiszta életű Joseph patriarcha...(7.)</i>

2. Az anyaggyűjtés módszerei és a források feltárása

Dolgozatomban Mihalovics Ede *A katolikus prédikáció története Magyarországon* című művében, valamint Zoványi Jenő lexikonában megnevezett 17–18. századi katolikus, illetve

protestáns szerzők műveit olvasva szövegátvételeket kerestem az egyes beszédekben. E munkafolyamat legfőbb nehézsége az volt, hogy adott szövegben lévő kompilációra – Illyés István nagypénteki beszédét leszámítva – semmi nem utalt. Külön problémát jelentett azonban, hogy a szakirodalom bizonyos esetekben téves vagy félrevezető információt szolgáltatott a szerzőkről – főként önálló írói stílusukra, illetve sajátos, egyéni nyelvhasználatukra utalva – amelyek a szövegátvételekre is vonatkoznak. Több esetben tehát korábbi megállapítást módosítva, s egyéni kutatás nyomán a 20. század elején keletkezett összefoglalások anyagát kiegészítve összesen tizenkilenc vélhetőleg excerpált, illetve kompilált prédikációt elemeztem részletesen.

A forrásanyag kiválasztását a téma határozta meg elsősorban: olyan beszédek vizsgáltam, amelyek egyértelműen tartalmazzák szó szerinti, más forrásból származó átvételeket. A prédikációk műfaján belül is speciális – köztük a kompilációra is hatással lévő – tulajdonságokkal, valamint önálló kutatásokkal, sajátos szakirodalommal rendelkező halotti beszédek elemzésétől eltekintettem jöllehet, ezekben is – katolikus és protestáns vonatkozásban egyaránt – akad példa szó szerinti átvételekre.

A kutatás első lépéseként szövegátvételeket, kompilált részeket kerestem, majd ezek átszerkesztésének milyenségét, az esetleges módosításokat, illetve szövegbéli elhelyezését vizsgáltam. Ezt követően igyekeztem a lehető legtöbb, kompilációra vagy jegyzetelésre vonatkozó befolyásoló tényezőt feltárni, elemezni.

Ezért nem nélkülözhettem a korabeli szakirodalom megállapításait sem: számos lehetőség közül Jeremias Drexel által írt, 1638-ban megjelent *Aruifodina* című könyvet – műfaját tekintve traktátust – tekintettem kiindulási alapnak. Azért tekintettem ezt kiindulási alapnak, mert ez a mű az ars excerpandi technikájának egyik legismertebb és legelterjedtebb összegzése volt a korszakban, s a korabeli gyakorlathoz képest részletesen szól az excerpálás módszeréről. A szerző elsőként a helyes olvasással foglalkozott művében, s ennek meghatározó elemeként a kivonatolás szükségességét, módját és használatát külön részben (*Excerptorum Methodus, seu, Quomodo Excerptum sit*) elemezte. Ennek ellenére a mű praktikus tömör és viszonylag rövid: korabeli újdonsága feltehetőleg közérthetőségében és gyakorlat-orientáltságában gyökerezett.

Drexel művének a kompiláció gyakorlatának szempontjából legfontosabb két megállapítása a jegyzetelés szükségességére, valamint a kivonattípusokra vonatkozik. Előbbit azért is különösen fontos megemlíteni, mert az ars excerpandi azon sajátosságára utal, hogy – eredendően nem szépírói technika, hanem olvasási mód. Minden bizonnyal ezért is kerülhetett ki e „műfaj” jelentős mértékben a retorikakönyvek tárgyköréből: láthatóan nem az „aktív”

szövegformálás eszközének tartották, hanem a prédikálásra való felkészülés ennél alapvetőbb elemének. Drexel könyvének másik, a kompiláció gyakorlatának bemutatása szempontjából fontos újítása az átvételek kategorizálása: a szerzői emlékezet és a bizonyítás segítése érdekében háromféle kivonattípust különített el. Az úgynevezett *lemmát*, amely a tárgy lehető legrövidebb, elvont megnevezése vagy annotálása egyetlen szó vagy szókapcsolat formájában, az ennél bővebb, két-három szóból álló *adversariát* (sententia, dicta), illetve a *historiát*. Ezek közül a lemma és az adversaria jelenléte a szövegben – terjedelméből adódóan – kevés esetben bizonyítható.

A jezsuita szerző művének korabeli sikere és megállapításainak gyakori alkalmazása valószínűleg e két „szabály” egyszerűségében és praktikumában rejlett. Rendkívül könnyű ugyanis ezek megértése és alkalmazása – a dolgozatomban elemzett szövegek tanúsága szerint biztos támpontot jelentett a 18. század hitszónokainak, s ugyanakkor számos variációs lehetőséget is biztosított számukra. A forrásanyag feldolgozását tekintve a hazai és nemzetközi barokk kompilációra vonatkozó kutatások kínáltak hasznos támpontokat. Ezekről elmondható, hogy szinte fej-fej mellett haladtak az elmúlt időszakban, jóllehet a téma külföldön sem mondható feldolgozottnak. Az 1999 tavaszán Homburgban tartott, a koraújkori tudományosság írói gyakorlatával foglalkozó konferencia anyaga 2001-ben jelent meg. Azóta ennek tanulmányai jelentik a barokk prédikációkkal foglalkozó nemzetközi szakirodalom kompilációs vonatkozásainak hivatkozási alapját.

Dolgozatomban elsősorban arra keresem a választ, hogy miként íródhatott egy adott beszéd, milyen technikákat, eljárásokat alkalmazhatott a kompilátor. Az adott szövegben lévő kompilációs eljárás minél részletesebb bemutatásával a barokk prédikációk szövegalkotásának eddig nem vizsgált tulajdonságaira hívom fel a figyelmet. Kompilált beszéd elemzésével pedig arra kerestem a választ, hogy elkülöníthetők-e különféle eljárások a kompiláción belül, ha igen, milyen funkciót töltenek be, s mennyiben segítik ezek az önálló stílus kialakulását. Az *ars excerptandi* érvényesülésének szempontjából pedig a Drexel-mű állásfoglalásával vetem össze a forrásokat. Természetesen nem állíthatom bizonyosan, hogy minden általam elemzett beszédet kifejezetten e mű útmutatásával szerkesztettek volna, ám különféle – alább részletezendő – szempontok figyelembe vételével úgy tűnik, hogy e kiadvány megfelelőképpen reprezentálja korának szövegalkotási eljárásait.

Mivel a kompiláció jelenlétét a legtöbb esetben nem tüntették fel a prédikációskötetekben, különleges feladatot jelentett a forrásanyag megtalálása. Vizsgálódásaim körét ezért a magyar nyelvű, nyomtatott anyagra szűkítettem mind a kompilált beszédek mind azok forrásai tekintetében (ezért a fordítás kérdésével csak érintőlegesen foglalkoztam) mert ezekben

lehetett a legegyszerűbben és legbiztosabban megállapítani az átvételeket. Alkalmas források felderítésében a források utalásain kívül Ocskay György és Hargitai Andrea elemzéseire, illetve Győri L. János, Lukácsy Sándor megjegyzéseire, valamint önálló kutatások eredményeinek feldolgozására támaszkodhattam.

Elemzéseim legtöbb esetben a kompilációt tartalmazó beszédből – azaz a létrejött produktumból – indulnak ki, de bizonyos esetekben – így Illyés András beszédeit vizsgálva – a szövegalkotási gyakorlat pontosabb bemutatása érdekében több, rokon forrásból – azonos prédikáció több részéből – származó korpuszt is bemutatok. Ezekben az esetekben nagyobb hangsúlyt kap a kompilációs források elemzése. Különösen igaz ez dolgozatom utolsó fejezetére, amelyben egy szöveg többszöri felhasználására adok példát.

Korábbi elemzők, így Ocskay György és Hargitai Andrea eljárását követve nem motívumokat, exemplumokat kerestem, hanem a kompiláció milyenségét igyekeztem vizsgálni. Ez határozta meg elemzéseim terjedelmét is. Mind Ocskay párhuzamos, összehasonlító szöveggözlését, mind Hargitai pontosan, soronként rögzített, táblázatba foglalt kompilációs helymeghatározásait módszerként használtam. Utóbbit tekintve azonban igyekeztem nagyobb szerepet adni a táblázatoknak, amennyiben adatait értelmeztem és újabb következtetéseket vontam le belőlük. Az átvételek típusainak elkülönítésében azonban – rendszerüket bizonytalannak érezve – nem követtem a nevezett kutatók kategóriáit. Az eddigi gyakorlattól eltérően – ugyancsak az ars excerptandi-szempontra érvényesítve – új elemzési szempontként vezettem be a prédikációk szerkezetének vizsgálatát, amelynek során a retorikai elemzésre is támaszkodtam ugyan, de főként a kompiláció technikájának érvényesülésére figyeltem.

Dolgozatom forrásszövegeit betűhív átirással, a – lehetőségekhez képest – legkorábbi kiadás alapján közöltem. Kivételt jelentenek ez alól a Pázmány-művek, amelyeket az összkiadásból közöltem. Ezt elsősorban a szakirodalmi gyakorlat indokolta. Több szöveg összehasonlításakor az egyes idézetpárokat párhuzamosan, táblázatos formában közöltem, az egyezéseket félkövér betűtípussal jelölve:

Pázmány	Illyés
„(...) A Szent Irás a hadokozó embereket, Latrones, latroknak nevezi , mint a régi deákok a vitézlő emberek színét, kik a hadnagy-körül forgódtak, Latrones, latroknak hitták: jelentvén ezzel, hogy közel jár a	„ A’ Sz. Irás a’ hadakozo embereket, Latrones, Latroknak nevezi: jelentvén hogy közel jár a’ vitézkedés a’ latorsághoz; és nehéz ezeknek egymástól elszakadni. ”

vitézkedés a latorsághoz és nehéz ezeknek egymástól elszakadni.”	
---	--

Az egyes prédikációk elemzésekor az átvételeket pontosan, ugyancsak a forrásokkal párhuzamosan, táblázatban közöltem:

Pázmány	Alexovics
159. 23–27	83. 5–10.
158. 30–33.	84. 11–14.
165. 16–29.	89. 17– 30.
165. 29–30.	90. 1.
166. 39–167. 2.	90. 7–11.
166. 35.	90. 11–13.
167. 3–4.	90. 14–15.
167. 5.	90. 17–18.
164. 36–39.	93. 10–15.
164. 21–23.	93. 26–28.
164. 23.	94. 1.

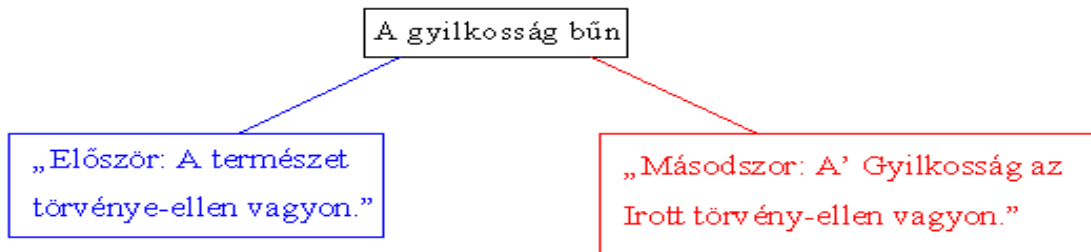
Az első számjegyek a lapszámra, a második illetve harmadik számjegyek a kompilációt tartalmazó sor sorszáma utalnak. Több Pázmány-forrás esetén a Pázmány-összkiadás kötetszáma szerepel római számmal első adatként. Az alábbi esetben a hetedik és a negyedik kötet szövege volt az átvétel alapja:

A sorokba számoltam – Káldi György prédikációskötetének, illetve Hargitai Andrea cikkének gyakorlata alapján – a címeket és alcímeket is. Párhuzamos oszlopban szerepelnek a forrásszöveg vonatkozó részei. A táblázatban a könnyebb áttekinthetőség kedvéért a kompilációt tartalmazó beszédek új oldalához érve új sort nyitottam. Ezt tettem akkor is, ha az újonnan létrejött prédikáció átvételei folyamatosak ugyan, de ezek a kompilált részek a forrásban nem folyamatosan egymás után – hanem más sorrendben vagy kihagyással – következnek.

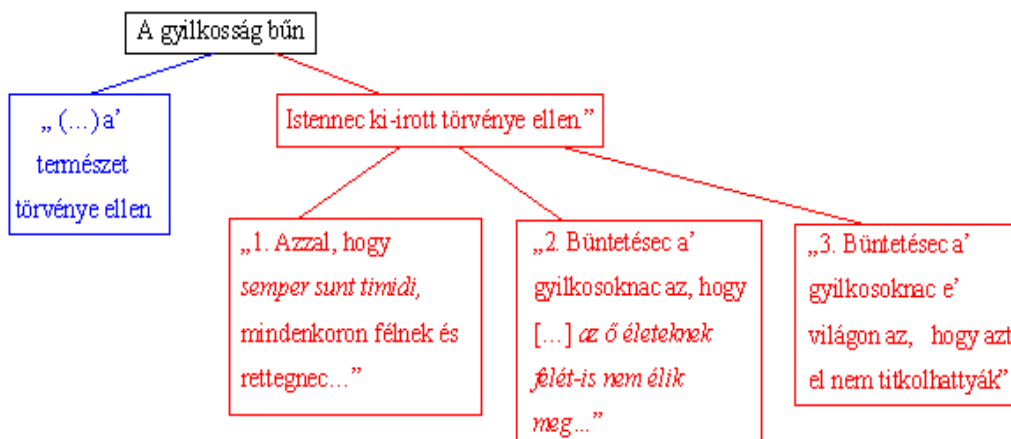
Több esetben vázoltam fel szerkezeti hasonlóságokat két beszéd között. Ezt többnyire ágrajzzal is szemléltettem, melyek esetében az azonos színek a forrás és az új szöveg azonos szövegrészét jelölik:

Káldi beszéde:

Tyukodi beszéde:

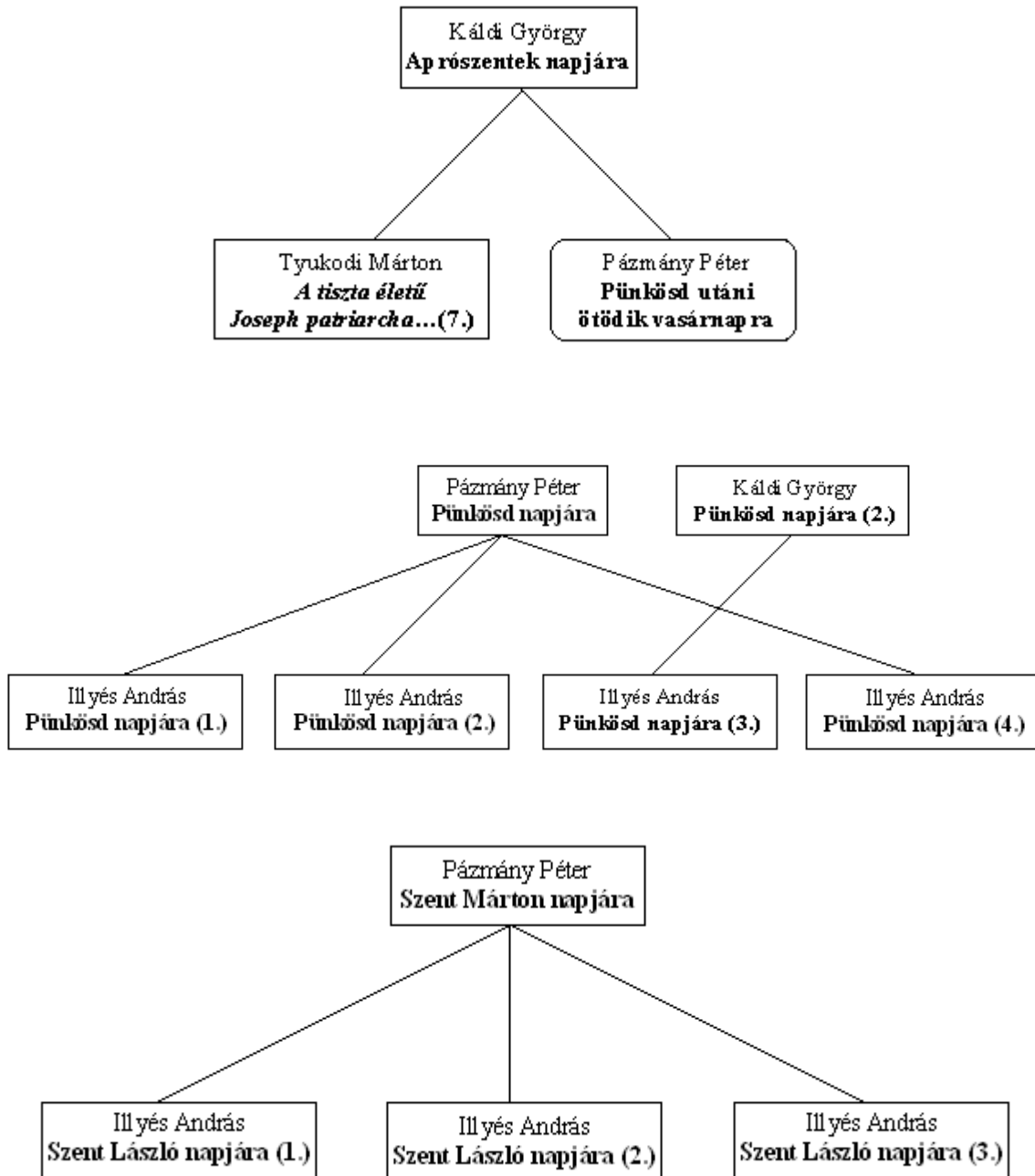

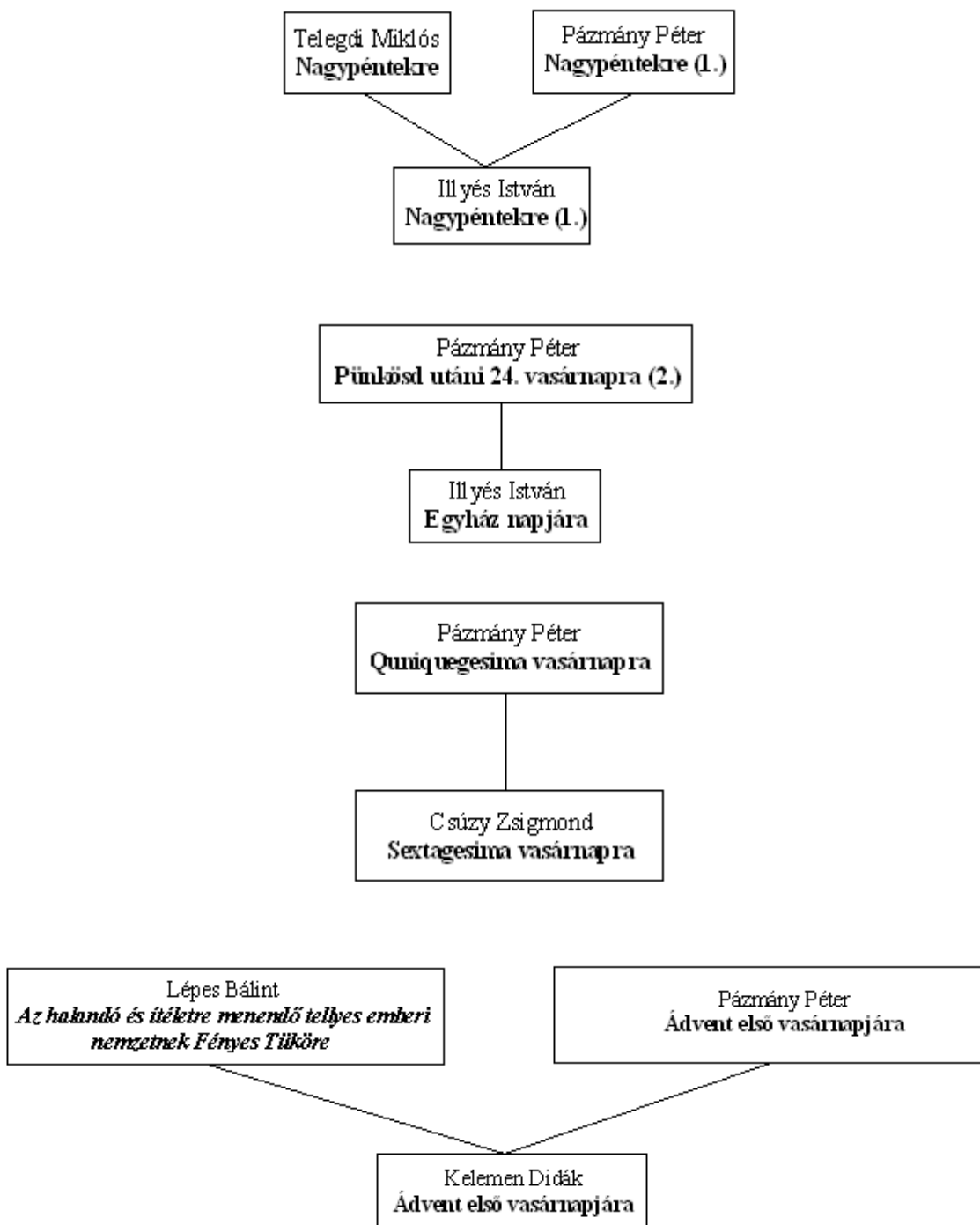
3. A tudományos eredmények rövid összefoglalása

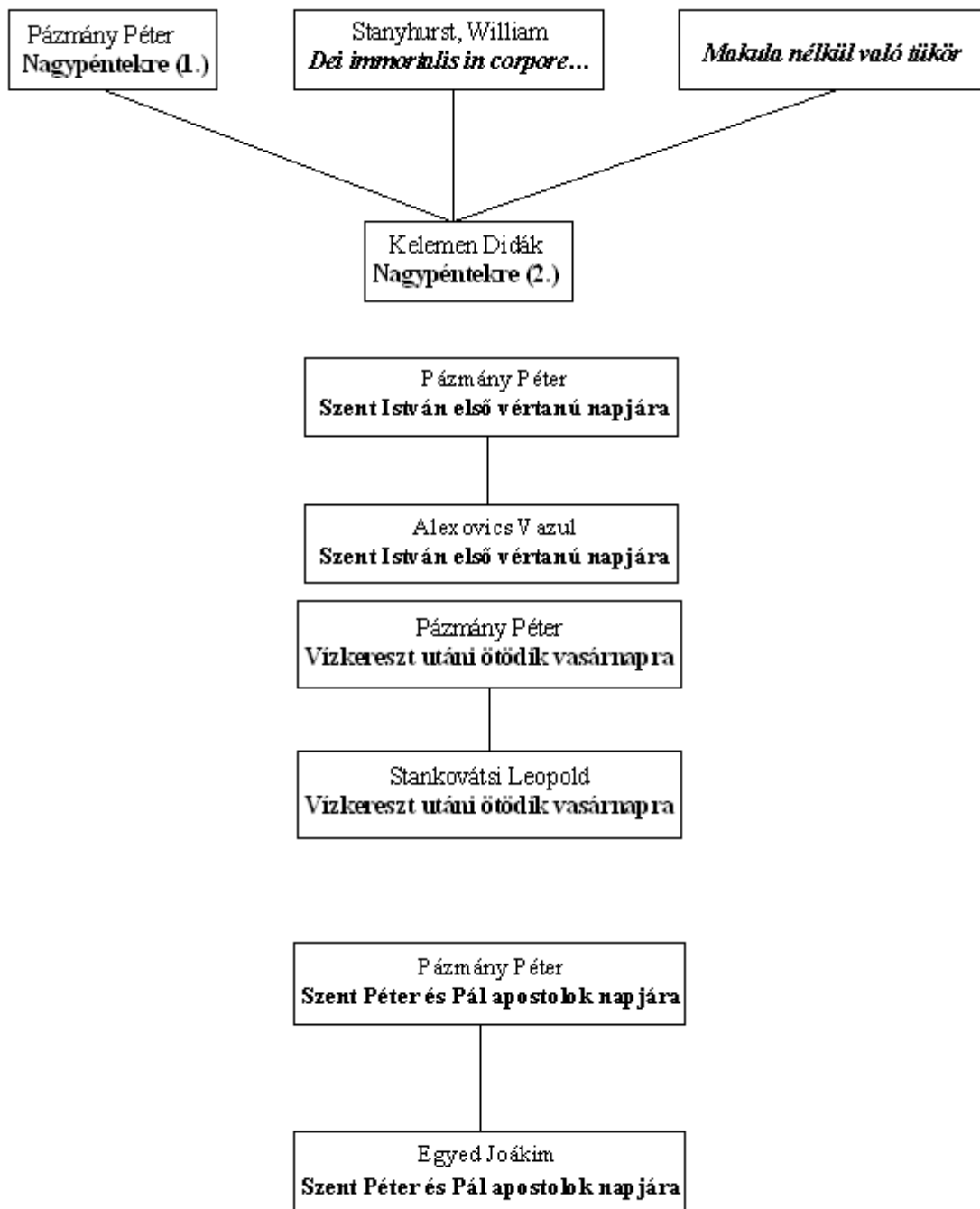
A 17–18. századi, nyomtatott, magyar nyelvű barokk prédikációk szövegalkotási módját vizsgálva compilációs eljárásokat, illetve az ars excerpendi érvényesülését vizsgáltam. Ennek során huszonnégy prédikáció részletes elemzését készítettem el, részben az eddigi – Ocskay György, illetve Hargitai Andrea által kidolgozott – kutatási módszereket felhasználva, részben új eszközökkel. Mind a compilációs szövegalkotás tényére, mind ennek módszerére vonatkozóan új, eddig nem vizsgált filológiai adatokat közöltem. Adataim segítségével megállapíthatóvá vált, hogy különféle eljárások különíthetők el a szövegalkotásra vonatkozólag, melyek – Jeremias Drexel által közismertté tett ars excerpendi-eljárásoknak

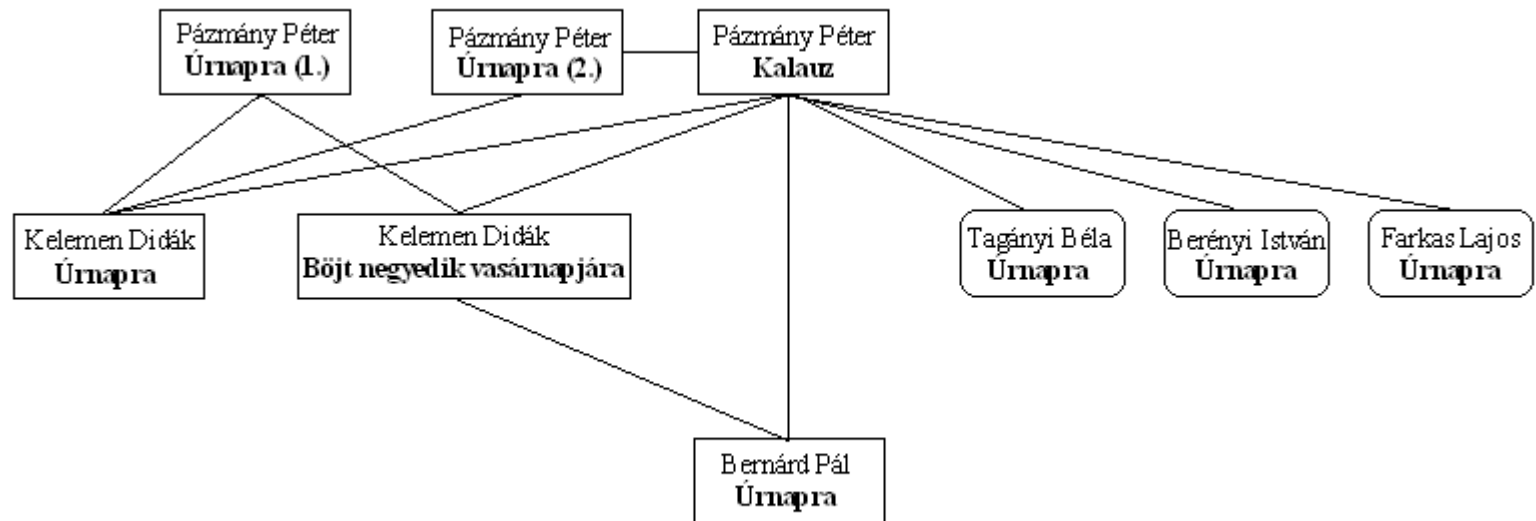
megfelelően – részben a prédikáció szerkezetének kialakításában, részben a felhasznált források átdolgozásában érhető tetten.

A következő sztemmák segítségével ábrázoltam:

A vizsgált prédikációk szerzői különféle szerzetesrendek tagjai voltak – így a minorita Kelemen Didák, a ferences Stankovátsi Leopold, a pálos Csúzy Zsigmond, Egyed Joákim és Alexovics Vazul, s akad közöttük rendbe nem tartozó (Illyés András, Illyés István), sőt Tyukodi Márton személyében protestáns is.

A kompilált forrásként használt szerzők között Pázmány Péter, Káldi György, Telegdi Miklós és Lépes Bálint, a *Makula nélkül való tükör* című kegyes olvasmány, és Guilelmus Stanyhurstus neve került említésre. A kompiláció jelenségét elsősorban magyar nyelvű anyagon igazolhatjuk, de elképzelhető fordítás ilyen felhasználása is – mint például a Stanyhurstus-mű esetében. Ám a korszakban előforduló számtalan hasonló tartalmú kiadvány óvatos következtetésekre inti a kutatót.

A vizsgált anyagból mennyiségi alapon nem vonhatunk le ugyan messzemenő következtetéseket, de joggal feltételezhető, hogy kompilációs forrásként Pázmány Péter művei központi szerepet kaphattak.

A más szerzőktől származó források használatán túl – vélhetően – saját korábbi szövegüket felhasználó hitszónokokról is van tudomásunk. Dolgozatomban Alexovics Vazult és Kelemen Didákot említettem példaként.

A forrásanyag felhasználását tekintve a legtöbb prédikáció prédikációból származik – többnyire azonos ünnepre való beszédből, jóllehet dolgozatomban Csúzy Zsigmond esetében erre is van ellenpélda –, de az általam elemzett Oltáriszentségről szóló beszédek forrása Pázmány Kalauza, Kelemen Didák pedig több esetben kegyességi könyveket is használt.

Egy beszéden belül egy és több forrás használatára egyaránt akad példa: Kelemen Didák nagypénteki és Oltáriszentségről szóló beszédeiben több forrást, Illyés András Szent László-beszédeiben egy forrást használt. Az ő pünkösdi beszédeikhez köthető az az e tekintetben „köztes megoldás” is, melynek során egy másik szerző – Káldi György – több, rokon tárgyú beszédéből állított össze új prédikációt.

A források szempontjából Kelemen Didák Oltáriszentség-beszédei és Illyés András László-prédikációi az azonos forráson alapuló beszédek számának növelését példázzák, jóllehet e két beszéd forrásfeldolgozásában lényeges különbség a temporalitás és az ismétlés összefüggő problematikája: Kelemen ugyanazokat a szövegrészeket többször is felhasználja az idők során, Illyés pedig azonos forrás alapján készített „egyszerre” három prédikációt, különböző szövegrészekből.

Az átvételek mértéke tekintetében a nagyobb (például Stankovátsi Leopold és Illyés István esetében) és a kisebb, összefüggő részek (Alexovics Vazul és Egyed Egyed Joákim

prédikációjának ismeretében), valamint a nem összefüggő, de jelentős terjedelmű (így Kelemen Didák nagypénteki beszédében) részek átvételére is akad példa.

A szerkezet szempontjából a legtöbb esetben láthatóan szerkezeti vázlat segítette a kompilátor munkáját, de Illyés András Káldi-kompilációit tekintve igazolható a tipográfiai elrendezés jelentős szerepe is. A szerkezeti változtatások tekintetében többnyire láthatóan az egyszerűsítésre (mint Stankovátsi Leopold), illetve a rövidítésre (mint Egyed Joákim) törekedtek a hitszónokok. Ez alól is találtam kivételt: Tyukodi Márton további részekre osztotta, „bonyolította” Káldi szövegét.

Az egyes szövegrészek sorrendjének megtartásával főleg Illyés András beszédeiben találkozunk, míg a forrásszöveg sorrendjének variálására Kelemen Didák nagypénteki beszéde ad jó példát. Az átvételek pontosságát tekintve ugyancsak előfordulnak fokozatok: vizsgált anyagomban Illyés András ragaszkodott legjobban a forráshoz, legkevésbé Tagányi Béla, illetve – amennyiben a fordítást is mérvadónak tekintjük e szempontból – Kelemen Didák a Stanyhurstus-forrás tekintetében.

A korábbi szakirodalmi megállapításokat elfogadhatjuk annak tekintetében, hogy a szűkítéssel, a bővítéssel, a szórendi cserével és – olykor – a rokon jelentésű szóval való behelyettesítéssel módosítottak a leggyakrabban a kompilátorok a forrásszövegen. Ugyanakkor érdemes megemlíteni azt a sajátos bővítési formát, ami a margókhoz kötődik: a forrás margójegyzetében hivatkozott bibliai citátum főszövegbe emelésével, esetleges lefordításával és magyarázatával viszonylag egyszerű eszközökkel jelentősen bővíthetett saját beszédén a kompilátor. Dolgozatom példái közül Berényi István beszéde szolgáltatja erre a leglátványosabb példát.

A szövegalkotás kompilációs, ars excerpendit érvényesítő formája tehát – a „műfajából” adódó kötöttségei ellenére – számtalan variációs lehetőséget rejt, jelentős mértékben segíthette az önálló szépírói stílus kialakítását.

4. Publikációk az értekezés témaköréből

Bibliográfia

Pázmány Péter-bibliográfia, összeáll. ADONYI Judit, MACZÁK Ibolya, Piliscsaba, PPKE BTK, 2005 (Pázmány Irodalmi Műhely – Bibliográfiák, katalógusok, 1).

Tanulmánykötetekben és periodikumokban megjelent írások

A kanonikus plágium, ItK, 2003, 261–276. (<http://itk.iti.mta.hu/2003-23/maczak.htm>)

Kalászat evangéliumi mezőkön = A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára, szerk. ÖZE Sándor, MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert, Budapest, Piliscsaba, METEM, PPKE BTK, 2005, II (Művelődéstörténeti Műhely – Rendtörténeti Konferenciák, 1), 762–769.

A „Pázmány előtti” mondat (Adalékok a Pázmány-prédikációk forráshasználatához) = A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig, szerk. SZILÁGYI Csaba, (Művelődéstörténeti Műhely – Rendtörténeti Konferenciák, 2), PPKE BTK, 2006, 260–264.

„Non omnis moriar...”: *A Pázmány-kultusz sajátos formája: a kompiláció = Textológia és forráskritika: Pázmány-kutatások 2006-ban*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, PPKE BTK, 2006 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 6), 125–130.

Egynéhány hasznos Jegyzések = Summa: tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére, szerk. MACZÁK Ibolya, Piliscsaba, PPKE BTK, 2007 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 7), 203–205.

Titkos értelmű rózsza: Szövegalkotási kérdések Füssi Pius domonkos szerzetes rózsafüzérről szóló prédikációjának kapcsán = A domonkos rend Magyarországon, szerk. ILLÉS Pál Attila, ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs, Piliscsaba, Bp., Vasvár, PPKE BTK, METEM, DRGY, 2007 (Művelődéstörténeti Műhely – Rendtörténeti Konferenciák, 3), 286–294.

„Mert valaha setétség valánk”: Alexovics Vazul és Versegly Ferenc hitszónoki tevékenysége = *Decus solitudinis: Pálos évszázadok* szerk. ÖZE Sándor, SARBAK Gábor, Bp., Szent István Társulat, 2007 (Művelődéstörténeti Műhely – Rendtörténeti Konferenciák, 4/I), 408–414.

Hiányzó láncszemek?: Dramatikus prédikációk és népszokások a karácsonyi ünnepkörben = Színházvilág, világszínház, szerk. CZIBULA Katalin, gond. CZIBULA Katalin, CSÁSZTVAY Tünde, SZEDMÁK Andrea, Bp., Ráció, 2008, 133–136.

A schweidnitzeri Gedeon: Retorikai eszközök Csödy Pál 1761-ben írt prédikációjában, A Hadtörténeti Múzeum Értesítője, 2008, 155–160.

Szent László-prédikációk más szentek ünnepeire, Arrabona, 2008/1, 123–129.

Forráskiadás, szöveggondozás

Régi magyar prédikációk: Egyetemi szöveggyűjtemény vál., s. a. r. SZELESTEI N. László, Bp., Szent István Társulat, 2005. [Közreműködő: M.I. et al.]

KELEMEN Didák *második nagypénteki prédikációja = Tudományos diákköri dolgozatok*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, PPKE BTK, 2003 (Pázmány Irodalmi Műhely – Opuscula Litteraria, 1), 49–96.

CSÚZY Zsigmond, *Tizennegyedik keresztényi tudomány = Textológia és forráskritika: Pázmány-kutatások 2006-ban*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, PPKE BTK, 2006 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 6), 130–138.

CSÖDY Pál, *Hadakozó erő és hatalomnak dicsérete...*, A Hadtörténeti Múzeum Értesítője, 2008, 161–170.

Egyéb

[szócikkek] = *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, IV, főszerk. KŐSZEGHY Péter, Bp., Balassi, 2005. [4 cím; 17–18. századi magyar irodalom.]

[szócikkek] = *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, V, főszerk.
KÓSZEGHY Péter, Bp., Balassi, 2006. [5 cím; 17–18. századi magyar irodalom]